

TÜRKİYE'DE MUKADDESATÇILIĞIN GELİŞMESİ

16 Nisan 2026

Yıldırım Koç

Soğuk Savaş'ın başladığı koşullarda, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yönelik düşmanca tavrına karşı devletin tepkisi, anti-empyralist ve bağımsızlıkçı Kemalist milliyetçiliğin değil, ABD'nin de Sovyetler Birliği'ne karşı mücadelede işbirliği yaptığı bazı İslamcı tarikat ve cemaatlerin önünü açmak oldu.

Yıllardır devletin baskısını yaşamış gizli yapılar olan ümmetçi tarikat ve cemaat örgütlenmeleri, kendilerini "mukaddesatçı" olarak tanımlayarak açık faaliyete geçti. Mukaddesat, "kutsal şeyler" veya "kutsal sayılan inanç ve davranışlar" demektir. Mukaddesatçı da, "kutsal tanınan şeylere aşırı ölçüde bağlılık gösteren kimse" olarak tanımlanmaktadır. Mukaddesatçılar, Sovyetler Birliği'nin düşmanca tavrına karşı güçlenen milliyetçi duygulardan da yararlanmak amacıyla, bir süre sonra "milliyetçi-mukaddesatçı" kavramını kullanmaya, Türkçülerin bir bölümünü de İslamcı örgütlerin kontrolü altına almaya çalıştılar. MHP'nin 1969 Adana Kongresi sonrasında muhafazakar kesimlerde hakim olan milliyetçi-mukaddesatçı anlayış, 1970'li yıllarda "Türk-İslam Sentezi" olarak formüle edildi.

Mukaddesatçılığı Ertuğrul Meşe şu şekilde özetlemektedir:

"Mukaddesatçı sağıın temeli, din ve millet birlikteliğinin toplumun 'doğal hali, reel hayatı, zaten olanı' olarak kabul edilmesidir; buna mukaddesatçıların 'manevi huzur bekçileri' şeklinde nitelenmesini de ekleyebiliriz. 'Manevi huzur bekçileri' olarak kendilerini tanımlarken uzunca bir süre 'mukaddesatçı' kavramını kullanırlar. Bu kavram kimi çevrelerde ve özellikle de İslamcılarda genellikle yanına milliyetçiliği de alarak 'milliyetçi-mukaddesatçı' olarak kodlanır. Bu tanımlamada başat olan İslamcılık, geride tutulansa milliyetçiliktir. Bu durumun en önemli nedeni dönemin baskın uygulamalarıdır, özellikle 1960'ların sonuna kadar İslamcı ve dini gruplar, genel olarak milliyetçiliğın gramerini ve din dilini kullanır, kendilerini milliyetçilik kisvesiyle ifade ederler. Türkçü-Turancı çizgiden farklılıklarını milliyetçi-mukaddesatçı ya da muhafazakar milliyetçi kavramlarıyla açıklarlar. Bu terkiplerdeki mukaddesatçı ve muhafazakar kelimeleri daha çok İslami ve dini hassasiyetleri ve endişeleri, daha az da olsa milli değerleri kuşatır. Özellikle 1940'ların sonundan itibaren devletin bekası ile komünizm düşmanlığına odaklanan Türk milliyetçiliği, komünizme karşı dinin tahkim gücünden faydalanmak amacıyla, İslami anlam repertuarını hatırd tutarak milliyetçiliği dini bir içerikle tanımlarken, ondaki ırkçı-Turancı eğilimlerin tesiri de zayıflamaya başlar. Bu süreçte kimi Türk milliyetçileri de bazen kendilerini maneviyatçı, mukaddesatçı ve muhafazakar gibi sıfatlarla niteler. Siyasi merkez ise bu türden milliyetçilik anlayışına mutaassıp milliyetçilik adını verir ve İslamcılık da bu sayede kendini dolaşımında tutar.

"İslamcılar 'muhafazakar/mukaddesatçı' sıfatını, açıkça İslamiyet öncesi Türk tarihinin ve Anadolu medeniyetlerinin altını çizen resmi milliyetçilikten ve belli bir soyu vurgulayan ırkçı milliyetçilikten kendilerini ayırmak için kullanırlar. Bir bakıma zaruretten kaynaklanan bu tercih, İslam'a, dini alana, hatta 1071 sonrası Müslüman Anadolu tarihine, Selçuklu ve Osmanlı'ya, milli değerlere kuvvetli bir alan açar. (Meşe, Ertuğrul, Mukaddesatçı Anti-Kemalizm, İslâmcıların Atatürk ve Cumhuriyet Algılarının Sosyolojisi, İletişim Yay., İstanbul, 2023;32-33)

"Türkiye'de mukaddesatçılık, 1960 öncesinde umumiyetle tarikatların, İslamcı ve muhafazakar dergilerin ürettiği dile hakim olan ve siyasal kimliği ifade eden kavramdır. Milliyetçi-mukaddesatçılar, kısaca 'İslam'ı ve İslami değerleri kutsal gören, saygı duyan ve onu destekleyen milliyetçiler' olarak tanımlansalar da 1970'lerin başına kadar İslamcı/muhafazakar/mukaddesatçı kişiler yayınlarında kendilerini özellikle mukaddesatçı kavramıyla tanıttılar. Genelde mukaddesatçı olarak tanınan ve daha çok İslamcı olan kişiler 'ahlak, dava, hizmet, hakikat, vicdan, iman, ruh, maneviyat, irade, milliyetçilik, milli kültür, milli terbiye, milli tarih, milli dava' gibi terimleri seçerek dönemin laik politikalarının hedefi olmaktan kaçındılar. İslamcılar, bu lügat sayesinde kendilerini milliyetçilik çerçevesinde ifade etti ve konumlandırdı. Türkçülükle farklılıklarını da bu kavramlara yükledikleri dini içerikle açıkladılar. Mukaddesatçılık diye tanımlamaya çalıştığım siyasal kimlik, Türk sağının bütün hallerini İslamcı potada mayalandırdı. Mukaddesatçılar sahip oldukları İslamcı değerlerin rejime daha mutedil görünmesi için eleştiri, özlem ve önerilerini mukaddesatçı bir lügatle anlattılar." (Meşe,2023;35)

"Mukaddesatçılık, dönemin politik zaruretlerinden doğmuş ve kendini bu kavram ile maskeleymiş, milliyetçilik ve muhafazakarlık gibi siyasal kimliklerle olabilecek sosyokültürel akrabalığın ideolojik imkanlarını kullanmış bir İslamcılıktır. (Meşe,2023;36)

“Soğuk Savaş döneminde komünizme karşı dindarlığın devlet eliyle ve ABD'nin de desteği ve örgütlemesiyle güçlenen İslamcılık, mukaddesatçılık adı altında Türk Milliyetçiler Derneği, Komünizmle Mücadele Dernekleri, İlim Yayma Cemiyeti ve Milli Türk Talebe Birliği gibi yapılarda milliyetçilerle buluşur. Mukaddesatçılar ürettikleri yayınlarda milliyetçiliği dinsel çerçevede tanımlayarak olası eleştirileri bertaraf etmeyi hedefler. Bu nedenle Türkiye'de milliyetçilikle mukaddesatçılık arasında hiçbir zaman bir duvar örülmez, aksine bu hareketleri ayıran ince ve geçirgen sınırlar her zaman kolayca aşılabildiğinden birçok siyasal aktörün sosyalleşmesi mukaddesatçı gramerle biçimlenmiştir. Toplumda hakim olan sosyo-politik ortamda, mukaddesatçılarla milliyetçilerin aynı tarihi ve kahramanları yüceltmeleri, aynı kitapları ve dergileri okumaları, aynı düşmanlara karşı savaşmaları ve aynı dini, siyasi ve milli dili konuşmaları ve bu dilin anlamları ile dünyayı açıklamaları oldukça sosyolojik bir durumdur.” (Meşe,2023;37-38)

Bu dönemde İslamcı yapılanmaların bir bölümü ABD ile yakınlaşma çabasıydı.

İslamcı hareketin anti-komünist çizgisini, anti-emperyalizm karşıtlığı ve hatta Amerikan yandaşlığı biçiminde somutlaştırması, Soğuk Savaş'ın başladığı yıllarda Türkiye'de önem kazandı. Nurcuların önderi Saidi Nursi 1947 yılında, Soğuk Savaş'ın başladığı dönemde, İçişleri Bakanı Hilmi Uran'a bir mektup yazarak, komünizm tehlikesi konusunda kendisini uyardı. Türkiye 1951 yılında Kore'ye asker gönderdiğinde, Saidi Nursi hükümetin bu kararını destekledi ve müritlerinden Bayram Yüksel'i de Kore'ye gönderdi. Kimin aracılığıyla olduğu belirtilmemekle birlikte, Saidi Nursi, *Risale Zülfikar* isimli yayını Vatikan'a ilettilti. Vatikan, 1951 yılı Şubat ayında bu kitap nedeniyle Saidi Nursi'ye bir teşekkür mektubu gönderdi. Saidi Nursi 1953 yılı Nisan ayında İstanbul'a geldi, Fener Rum Patrikhanesi'ni ziyaret etti ve bu ziyaret sırasında, “saldırgan ateizm karşı Müslümanların ve Hıristiyanların çabalarını birleştirmeleri gerektiği” görüşünü açıkladı. Saidi Nursi, ABD emperyalizminin NATO'yu ve SEATO'yu tamamlayacak biçimde Ortadoğu'da anti-komünist mücadele için oluşturduğu Bağdat Pakti'nin imzalanmasından sonra, 1955 yılı Şubat ayında, Cumhurbaşkanı'na ve Başbakan'a yazdığı mektuplarda bu olayı kutladı, Bağdat Pakti'nin bölgede barışa hizmet edeceğini, bu sayede Türkiye'nin İslam ülkeleriyle ilişkilerinin yeniden kurulmakla kalmayacağını, Türkiye'nin Hıristiyan Batı'nın dostluğunu kazanacağını belirtti. (Vahide, Ş., “A Chronology of Said Nursi's Life,” Ibrahim M.Abu-Rabi (ed.), *Islam at the Crossroads, On the Life and Thought of Bediuzzaman Said Nursi*, State University of New York Press, New York, 2003, s.xxii-xxiii. Şükran Vahide, Saidi Nursi'nin tüm eserlerinin büyük bölümünü İngilizceye çeviren kişidir.)

1960'lı yılların ikinci yarısında İslamcıların önde gelen isimlerinden Mehmet Şevket Eygi, 30 Mart 1969 tarihli *Bugün Gazetes'i*nde şunları yazıyordu: “Rusya ve Çin, Allah'ı inkar ediyor; Amerika ise Allah'a inanıyor. Dini var. Amerika'da İslamiyet'i yayabilmek hürriyeti var. Amerika inançlarımıza hürmet ediyor. Amerika ehvendir (zararsızdır,YK), ehaftır (hafiftir,YK). Rusya kızıl kafirdir. Amerika ise ehli kitapır.” (Özakıncı, C., *United States of İrtica 1945-1999*, Otopsi Yay., İstanbul, 1999;31)

İslamcıların bir bölümü kendilerini 1960'lı ve 1970'li yıllarda ABD emperyalizminin müttefiki olarak gördü. Bu dönemde ABD'nin denetimindeki Suudi Arabistan'ın Türkiye'deki İslamcı kesimlerle doğrudan ilişkileri, bu ittifakın ana kanallarını oluşturdu. Diğer bir ifadeyle, İslamcı kanat, “Allahsız” a karşı “gavur” la işbirliğini kabullendi. Ancak uygulamada, anti-emperyalistleri düşman kabul eden bir çizgiye savruldu.

Bu çizgi dönemin çeşitli örgütlenmelerinde açıkça izlenebilir.

Muhafazakar kanadın Aykut Edibali'nin önderliğindeki bir kesimi 1961-1967 döneminde bir ilişkiler ağı kurdu ve 18 Kasım 1967 günü resmen *Mücadele Birliği* adı altında bir örgütlenmeye gitti. Bu yapılanmaya, çıkardıkları derginin adından dolayı, “Yeniden Milli Mücadeleciler” de deniyordu. Bu örgütlenme 1970'li yıllara kadar Sovyetler Birliği karşıtı mücadelenin önemli araçlarından biriydi. Bazı kişiler bu yapının devletin bazı birimleri tarafından desteklendiğini belirtmektedir. Bu söylentiler ciddi olsa gerektir ki, örgütün kurucularından İrfan Küçükköy yayımlanan anılarında bir bölümü, istihbarat örgütleriyle ilişki konusundaki bu iddiaları reddetmeye ayırmıştır. (Küçükköy, İ., *Bir Uyanışın Anatomisi, Mücadele Birliği*, Konya, 2005;63-64) Bu örgütlenmenin bir bölümü günümüzde çalışmalarına Millet Partisi çatısı altında devam etmekte ve bu iddialara kesinlikle karşı çıkmaktadır. Ancak, İrfan Küçükköy'ün anılarında bu iddiaları doğrular nitelikte bazı bölümler de bulunmaktadır. Bir dönem bu örgütlenme içinde yer alan Cemil Çiçek, *Yeni Şafak Gazetes'i*nden Mustafa Karaalioğlu ile yaptığı görüşmede bazı iddialarda bulunmaktadır. “Yeniden Milli Mücadele devletin bilgisi dahilindeydi” başlığı

altında, “Sizin eski bir aidiyetiniz var; Yeniden Milli Mücadeleciler hareketi içinde bulundunuz; hâlâ böyle bir işbirliği içinde misiniz?” sorusu üzerine Cemil Çiçek şöyle demektedir: “68 şartlarında, o Soğuk Savaş döneminde devletin yakın ilgisi ve bilgisi dahilinde çalışma yapan kuruluşlar olduğu anlaşılıyor bunların. Ben orada belli bir süre buldum ve neticede bazı şeyleri de görüp en erken ayrılanlardanım.” (*Yeni Şafak Gazetesi*, 16.6.2002)

Yeni Şafak Gazetesi yazarlarında Şamil Tayyar da “Mücadeleciler ve Derin Devlet” başlıklı yazısında, İrfan Küçükköy’ün anılarından örnekler vererek, bu konuyu irdelemektedir. (*Yeni Şafak Gazetesi*, 2.5.2005)

Sovyetler Birliği’nin Türkiye’ye yönelik düşmanca talepleri sonrasında Türkiye’de Kemalist milliyetçiliğin yerini anti-komünist ve ABD ile ilişkili bir mukaddesatçılığın alması, sol kesimlerde “milliyetçilik” anlayışına karşı olumsuz bir tavrın gelişmesinde önemli rol oynadı. Ülkede “sol” – “sağ” kavgası tezgahlandığında ve saldıranlar kendilerini milliyetçi-mukaddesatçı olarak nitelendirdiğinde, “solcular” milliyetçilik düşmanı yapıldı.